

следњег, резигнираног шкргута »На вест о смрти госпође М. Т.« који данас читамо као самоопрштајну песму, као »некролог унапред« који истински лиричари по неком метафизичком правилу без изузетка, сви одреда напишу. Песму »Биографија«, у којој полако израња и одмах гасне или Едуарда Кона, будућег Едуарда Сама, оца, патника, лудака, генија, и свеца, видимо као стиховни синопсис Кишовог прозног »породичног циклуса«. Низ лирских минијатура, из различитих стваралачких периода (»Сватови«, »Залазак сунца«, »Песма«, »Јесен«, »Мртва природа са рибом«), посећају нас да су сликовни, експресивни елементи, уз непрестано сажимање, свођење језика на изрицање саме суштине бића у корену књижевног мишљења, гледања и стварања Данила Киша. Постоји, затим, скуп песама, махом, према напоменама испод стихова, писаних почетком 60-их година у Страсбуру, који се обликом, типом асоцијативности, и извесном, једва видљивим антиутопијском сенком, међусобно дозивају, као у каквом неименованом, но доволно разазнатљивом лирском циклусу. Песме у прози »Светлости велеграда«, »Ново гробље« и »Тропске ноћи«, својим зачудним, фантастичким сликама, могле би, поред осталих, заинтересовати и неке писце из генерације 80-их (Владимир Пиштало, Немања Митровић) који су на сличном стваралачком моделу за-

сновали цело једно крило новије српске прозе, и који, неспорно, на подсвесни начин литерарног памћења, у овом сегменту Кишовог рада, накондано проналазе свог књижевног претка.

Каталогизација као страст и метод, као став и поглед на свет, оличена и у Шејкином гласу: »пролазим каталогизујући«, обележила је и додатно одредила и поезику Данила Киша. О томе нас, са подједнаком сугестивношћу, извештава винска карта из Мансарте, привредник из романа **Башта, пепо, литераризација** возног реда и списак предмета из **Пешчаника**, варијације о плавој боји из **Часа анатомије**, или, пак, песма »Бубриште«, једна закамouflурана, заобилазна студија (боље рећи, лирска трагедија) о природи наше цивилизације, прича о васколикој, свемирској одбачености и пропадању, а на посредан начин и песма »Ружа: Saint Ехирегу« може бити сматрана специфичним каталогом. Каталогом асоцијација. Некако издвојена, а ипак поетички, каталогски блиска претходним двома песмама, стоји песма »Златна киша«, горка, аутоиронички обојена песма о стваралачком процесу, са ефектним поетском. У сатирично-критичкој поеми »Песник револуције на председничком броду«, од које је написан само први део »Протокол«, Киш је, користећи за њега нетипичну врсту књижевног говора, експлицитну поругу и персифлажу (видети књи-

гу Предрага Чудића **Наша песма**), осим маестралне способности преобјављивања сопственог језика и стила (што је својствено целом његовом делу) демонстрирао и завидно умеће чисто занатске стране писања. Римовати колоквијалност и фразу, а да то не буде усиљено и извештачено, већ напротив, духовито и течно, може само мајстор језика и познавалац песничког заната.

У књизи **Песме и препеве** Данило Киш нам је, тако, представљен из мање познатог угла, на начин који провидири не само даље уочавање и истраживање свих оних нијанси унутар једног од најважнијих опуса овековне српске књижевности, већ, пре тога, једноставно захтева ново читање тог опуса, сада из перспективе Кишовог (хотимично?) скрајнутог, али свакојако занимљивог поетског рада, чији је природни наставак пишчева преводачка мисија у коју је преточен претектни део и његове личне, аутентичне лирске енергије. Када писац у обиљу Библиотеке за властиту мисао и осећај који чекају на »милост уобличења« пронађе већ написани адекват и каже, отприлике, да га је боље превести на матерњи језик него написати нову, вероватно лошију песму, онда он чини један вишеструко значајан и дубок гест. »Уступа« своју креацију (назад, и своју таштину, без које нема писца) у »корист« другог песника, и у стварну корист сопственог јези-

ка и сопствене културне средине. Киш је знао да се, у том гесту, и сам остварује, и због тога је, тако лако, и тако супериорно, критички, изнутра, превазишао самог себе као песника, остављајући нам, баш зато, енигму о природи, вредности и карактеру властитог бављења песничком око које се вреди спорити, макар знали да она и не може бити коначно решена. Ако и није велика попут његовог прозног дела, а сигурно није, Кишова поезија чува кључеве тог дела, и због тога га је сасвим достојна.

А што се тиче Кишових препева, ваља рећи да је књига стихова која је пред нама, склопљена као **двострука антологија**. Најпре је преводилац, Киш, по природи ствари, бирао антологијске стихове руских, мађарских и француских песника које је преводио, а потом су приређивачи, Толнак, Чудић и Константиновић, из те антологије сачинили додатни, опет антологијски избор. И због тога ту књигу није могуће сукцесивно, и до краја прочитати. Свака од песама тражи апсолутну концентрацију, и што би рекли стари критичари, право расположења. Једном ће вам се допаста Петри, други пут Баљмонт, трећи пут Ронсар, и тако у недоглед. Али, иза свега тога, као из неке даљине, стоји Данило Киш, и осмехује се. Његове књиге, баш као што је случај и са његовим препевима, није могуће дефинитивно прочитати. Оне се непрестано дочитавају.

ПЕСМА КИШОВЕ ДУШЕ

Сава Дамјанов

Данило Киш: »Песме и препеве«, приредио Предраг Чудић, избор: Ото Толнак, Предраг Чудић и Радивоје Константиновић (»Пролетар«)

Ако је истина да се дар великог писца, на неки начин, може (и мора) препознати у сваком тексту који напише, онда ту истину дубоко потврђује књига песама и препева Данила Киша. Заиста, ова књига као да прича бајку о томе како се све оно што дотакне рука Мајстора, Чаробњака, Алхемичара, увек претвара у Злато. Није ту реч о познатој Борхесовој читалачкој маштарији, по којој чак и најтривијалнији, најбезвреднији текст може показати бескрајне значењске, и друге, лавиринте уколико се накондано припише (на пример) једном Дојсу, него је реч о истинском песничком дару Данила Киша, који је обележио и његову прозу, али кога је управо слава његове прозе помало потиснула у други план. Додуше, критичари који су писали о Кишовој прози истицали су њене лирске узлете и њене поетске вредности, али је Киш-песник остао готово сасвим непознат, док је као преводилац поезије био цењен, мада не и ауторски ишчитан у том контексту (јер, чињеница је да сваки врсан превод заправо представља писање нове песме). Сабрани овако, у једној књизи, оригиналне песме и препеве Данила Киша делују пре као поетски олус једног аутора него као збирка текстова различитих аутора: делују тако јер их повезује непоновљиви Кишов језик, који је подједнако креативан и виртуозан и у оригиналима и препевима. Стога би, слободније говорећи, ова књига могла са правом носити наслов »Песничтво Данила Киша«, тим пре што се и неки

Кишови опсесивни тематски другови препознају подједнако у обе групе поетских остварења.

Иако је сам Данило Киш имао резерве према романтичарски схваћеном појму оригиналности (што може додатно оправдати наведено поимање одређене тематско-језичке повезаности, односно извесног јединства његових песама и препева), овом читаоцу рецепцијски изазовнији били су ипак песнички оригинални радови. Зашто? Зато што они представљају веће откриће, »скривенији« део Кошовог стваралаштва него препеве, од којих су многи, публиковани у засебним књигама, били лако доступни и шире познати још за његовог живота; то се међутим, није било и са његовим оригиналним песничством. Напротив, један број својих оригиналних песама Киш за живота уопште није објавио, а оне које је објавио, објавио је претежно до своје тридесете године у неколико часописа. И управо те ране песме, потписнику ових редова биле су посебно занимљиве, и драге, како стога што читаоцу пружају непоновљиви ужитак — ужитак препознавања великог талента у још »неисписаном« рукопису (односно, препознавања будућег Мајстора у »младићу који носи прве песме на оглед«) тако и стога што делују као једна велика ПЕСМА КИШОВЕ ДУШЕ, можда баш због честог одсуства уметничке дистанце и вишка емоција, карактеристичних за »уметника у младости« (особине које констатује и Предраг Чудић у

поговору »Песма и препева«!). Дирљива је и потресна, у свој својој артистичкој наивности, прва Кишова песма (»Опроштај са мајком« из 1953), али се већ и у њој да наслутити онај суптилни кишовски (уметнички и животни) душевни дамар. Та велика, интимна и дубоко искрена, мјадалачка ПЕСМА КИШОВЕ ДУШЕ проговара — каткад директније, каткад индиректније — и кроз стихове »Биографије«, »Сватова«, »Песме«, »Златне кише«, »Мртве природе са рибом«, да би на крају судбоносно окончала свој говор готово две ипо деценије касније, песмом »На вест о смрти госпође М.Т.«, коју Киш пише и објављује уопи сопствене смрти ...

Друге песме из ране Кишове фазе, у којима је ПЕСМА КИШОВЕ ДУШЕ унеколико утишана, увек ће нечим, макар и неким фрагментом, макар и блеском неочекиване фигуре, ефектним језичким обртом, препознатљивим сензибилитетом или поступком, увек ће, дакле, нечим открити траг виртуоза, траг истинског мајстора пера. Међутим, изван наведеног контекста, постоји у овој књизи једна заиста велика — усудио бих се рећи: антологијска — песма, суштински различита од свих осталих, јер је истовремено и сатирична, и пародиска, и трагична. Она носи наслов »Песник револуције на председничком броду«, по свему судећи замисљена је као поема, али је песник за живота успео да заврши само њен први део, »Протокол«: blasphemични спектакл титовских путаштвија, трагикомичност све-

та који је у том спектаклу учествовао, мизерија једног идеолошког фалсификата, све то овде је бриљантним језичким вратоломијама овековечено као симбол епохе која, можда, још увек није остала сасвим иза нас. Чак и да ништа друго у поезији није остварио, ова би песма била довољна да Данила Киша вреднује као песника врхунског дара ...

П.С. НАКОН ЧИТАЊА, И ПИСАЊА:

Први пут сам читао Кишову књигу песама онда када ми је позанимо Јован Делић. Потом, добио сам је на поклон од једне жене, коју волим и која ме воли, па сам — захваљујући том емотивном односу — могао ту књигу прочитати на нов, другачији и различит начин. Читајући је тако, у новом контексту, схватио сам да у Кишовом песничтву постоји и нешто сасвим традиционално, застарело (или, како би Он то казао: »старински«), нешто што ме шармира и доводи до усхићења. Шта је то? — Љубав, само љубав, која пронева кроз сваки стих, кроз готово сваки детаљ његових песничких оригинала. Која и каква љубав, то сад није важно — важно је само да Она тамо постоји. И зато, још једном, могу променити своје мишљење: можда »Протокол« и није најлепше што је Киш написао у стиху; можда »Песма«, написана у најранијој младости, представља ту лепоту, или нешто друго, или нешто слично; И Т. Д. и Т. Сл. ...□□□